

Pakella perheväkivalta puheeksi

MERIA WOLANEN

Malmin sairaalan päivystyspoliklinikalla otetaan perhe- ja lähisuhdeväkivalta puheeksi Pake-lomakkeen avulla.

Pake-lomakkeen kysymykset on suunniteltu erityisesti perhe- ja lähisuhdeväkivaltatapauksen esiinnostamiseen, kertoo lääkintävahtimestari Tanja Ekholm (vas.). Sosiaalityöntekijä Kati Kalaoja saa lomakkeesta tarpeellista tietoa väkivaltatapauksen jatkokäsittelyyn.

Pake-lomake on ollut käytössä Helsingin Malmin sairaalan päivystyspoliklinikalla syyskuusta 2002 lähtien. Lomaketta käytetään aina kun poliklinikalle tulee potilaaksi pahoinpidelty henkilö.

Malmin päivystyspoliklinikan väestöpohja on runsaat 280 000 asukasta. Pahoinpideltyjä sinne tulee vuosittain noin 800, joista neljäsosa on perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhreja.

Sysäyksen Pake-lomakkeen kehittämiselle antoi se, että Malmin päivystyspoliklinikalla ryhdyttiin käyttämään vuokra-lääkäreitä. Oikeudelle annettavan lausunnon kirjoittaa kuitenkin potilaan oman alueen terveyskeskuslääkäri päivystyslääkärin sairauskertomuksen pohjalta. Tämä edellyttää huolellista tapahtumatietojen ja vammojen kirjaamista.

”Pakea on kehitetty koko ajan, ja se on muuttanut muotoaan moneen kertaan”, kertoo lääkintävahtimestari **Tanja Ekholm**, joka on kehittänyt lomaketta yhdessä sairaanhoitaja **Hanne Sorsan** kanssa. Heidän lisäksi kehittämistyössä ovat olleet mukana sosiaalityöntekijä **Kati Kalaoja** Malmin sairaalasta ja ylikonstaapeli **Anneli Aunola** Malmin poliisista.

Pake-nimitys tulee sanoista pahoinpitely- ja keuhkarttalo-make. Lomake on kaksiosainen: hoitaja kirjaa siihen uhrin ja tapauksen taustatiedot, ja lääkäri ja hoitaja sijoittavat keuhkarttaan fyysiset vammat. Vammat myös kuvataan digikameralla ja tulosteet liitetään potilastietoihin. Fyysiset vammat on tärkeä kirjata paitsi potilaan hoidon kannalta myös mahdollista oikeuskäsittelyä varten.

Lomakkeeseen kirjataan myös uhrin alkometrin tulos. Päivystyspoliklinikalle tuoduista väkivallan uhreista kaksi kolmasosaa on alkoholin vaikutuksen alaisia. Alkometrin lukema on tärkeä tietää uhrin hoidon kannalta: mitä korkeampi vyttömämpi uhri on ollut ja sitä vakavammat vammat voivat olla.

Hoitajaa pyydetään arvioimaan uhrin psyykinen tila. Useimmiten hoitajat kirjaavat lomakkeeseen ”asiallinen ja rauhallinen”. Kati Kalaojan ja Tanja Ekholmin mielestä uhri voi olla sokissa, ja se voidaan tulkita virheellisesti rauhallisuudeksi.

Hoitaja haastattelee

Hoitaja haastattelee pahoinpitelyn uhrin kahden kesken

yleensä lääkärin tutkimusta odoteltaessa. Pake-lomaketta ei täytetä, jos potilas sanoo vammojen aiheutuneen tapaturmasta, vaikka hoitohenkilöstö vammojen perustella muuta epäillisikin.

”Hoitaja kirjaa tiedot niin, kuin potilas ne kertoo”, Tanja Ekholm korostaa.

Potilas voi myöntää, että hän on joutunut väkivallan kohteeksi, mutta ei halua kertoa tekijän henkilöllisyyttä. Tällöin kirjataan, että ”ei halua kertoa”, mutta kysytään myös, miksi ei halua. Monet huumevelkojen vuoksi pahoinpidelty ilmoittavat, että he eivät halua tehdä rikosilmoitusta. Samoin perheväkivallan kohteeksi joutuneet eivät aina halua nimetä tekijää eivätkä halua tehdä rikosilmoitusta.

Terveydenhuollon henkilöstö ei voi rikkoa vaitiolovelvollisuuttaan ja tehdä rikosilmoitusta, ellei pahoinpitely ole niin vakava, että siitä seuraisi yli kuuden vuoden vankeustuomio. Silloinkin kehoitetaan uhria tekemään itse rikosilmoitus, jos hän siihen kykenee. Jos poliisi on todennut pahoinpitelyn esimerkiksi kotihälytyksen yhteydessä, sen on tehtävä rikosilmoitus. Vain lievät pahoinpitelyt ovat asianomistajarikoksia,

ja uhri voi itse päättää tekeekö rikosilmoituksen.

Lomake luovutetaan poliisille, jos poliisi tekee asiasta rikosilmoituksen. Potilas antaa alekirjoituksellaan luvan lomakkeen luovuttamiseen ja liitettäväksi lausuntoon oikeutta varten. Rikosilmoitus on tehtävä viiden vuoden kuluessa ja törkeissä pahoinpitelyissä kymmenen vuoden kuluessa, joten Pake-lomakkeita voidaan pyytää vuosienkin päästä.

Perheväkivaltaan erityisesti huomiota

Useimmat lomakkeen kysymyksistä on suunniteltu erityisesti perhe- ja lähisuhdeväkivaltatapauksen selvittelyyn. Lomakkeeseen kirjataan esimerkiksi potilaan saattaja. Jos saattajana on mies, jonka nainen on kertonut väkivallan tekijäksi, hoitajan pitää arvioida, onko turvallista päästää potilas kotiin tämän saattajan kanssa.

Perheväkivallan historian selvittämiseksi lomakkeessa kysytään, onko sama henkilö tehnyt väkivaltaa aiemminkin. Uhreista noin 70 prosenttia vastaa kysymykseen myöntävästi. Uhrilta kysytään myös, onko häntä uhkailtu. Tähänkin kysymykseen useimmat vastaavat myöntävästi.

Pake-lomake auttaa päivystyspoliklinikan kiireessä hoitajia jäsentelemään uhrin haastattelun, ottamaan esille ja kirjaamaan kaikki pahoinpitelytapauksen selvittelyn kannalta tärkeät asiat, Tanja Ekholm toteaa.

”Kun perheväkivallan uhri on ensimmäisen kerran saanut sanotuksi, että häntä on pahoinpidelty, hän kertoo hoitajalle yleensä koko tarinan: miten perheväkivalta on saanut alkunsa, kuinka kauan sitä on kestänyt ja millaista se on ollut”, Tanja Ekholm kuvailee.

Kati Kalaoja on huomannut käytännössä todeksi teorian, että perheväkivalta lisääntyy ja raagistuu, jos siihen ei puututa: ”Melkein aina tänne hakeutuneet perheväkivallan uhrin ovat kärsineet pitkään lievemmästä väkivallasta. Ainoastaan, jos parisuhde on ihan uusi, väkivaltahistoriaa ei ole.”

Missä lapset ovat?

Lomakkeessa kysytään onko pahoinpitelyn uhrilla lapsia, mikä ikäisiä, olivatko he paikalla pahoinpitelyn tapahtuessa, missä lapset ovat nyt, onko otettu yhteyttä lastensuojeluviranomaisiin. Näillä kysymyksillä halutaan selvittää, ovatko lapset turvassa vai pitääkö jonkun mennä kotiin katsomaan, miten lapset voivat.

Kati Kalaoja ottaa jälkeensä yhteyttä kaikkiin perheväkivallan uhriin, mutta kiinnittää erityisesti huomiota lapsiperheisiin.

Itäisin, öisin ja viikonloppuisin kertyneet Pake-lomakkeet kootaan kansioon, josta sosiaalityöntekijä saa ne ensimmäisenä arkipäivänä. Jos potilas tulee poliklinikalle arkisin virka-aikana, Kati Kalaoja voi keskustella hänen kanssaan hetimitkin.

”Hoitajat tekevät paljon lastensuojeluilmoituksia sosiaalityöntekijä ja sitä kautta tieto menee alueiden lastensuojelun sosiaalityöntekijöille, mutta varmistan vielä jälkeensä, että he ovat saaneet tiedon”, Kalaoja kertoo.

Hän ottaa yhteyttä lasten-

suojeluun, vaikka lapset on otettu huostaan tai ovat esimerkiksi entisen puolison huollossa. Sosiaalityöntekijöiden on hyvä tuntea vanhempien tilanne.

Malmin sairaalassa on kuusi sosiaalityöntekijää. Kati Kalaoja on yhden akuuttiosaston ja päivystyspoliklinikan sosiaalityöntekijä. Silloin kun hän on lomalla, muiden osastojen sosiaalityöntekijät hoitavat myös pahoinpitelypotilaiden asioita.

Perheväkivallan uhreille tarjotaan apua

Hoitajat antavat perheväkivallan uhreille yhteystietoja ja esitteitä, joista he katsovat olevan uhreille hyötyä.

Malmin sairaalan päivystyspoliklinikka ja Malmin poliisi ovat tuottaneet esitteen ”Perheväkivalta on rikos”. Esitteessä kehoitetaan tekemään rikosilmoitus. Siinä on myös puhelinnumeroita, joista saa apua rikosilmoituksen tekemisessä ja perheväkivallan selvittämisessä.

”Monesti väkivallan uhrin ovat poliklinikalla niin sokissa, ettei mikään tieto mene heille perille. Kun soitan heille jälkeensä, joudun kertaamaan asioita. Vamman hoito-ohjeet ovat kadoksissa, uhri ei ole huomannut pyytää sairauslomia. Usein vasta tässä vaiheessa uhri jaksaa miettiä, mihin lähtisi puhumaan tilanteestaan. Joskus pahoinpitelijäkin olisi halukas tässä vaiheessa lähtemään hoitoon”, Kati Kalaoja kertoo.

”Pahoinpitelijän hoitohalukkuus voi olla myös näennäistä. Hän haluaa hyvittää, että puoliso luopuisi rikosilmoituksen tekemisestä. Mutta hyvä, jos pahoinpitelijä ohjautuu avun piiriin”, Tanja Ekholm huomauttaa.

Kati Kalaoja kertoo, että monet hänen tuttavistaan toteavat, että jos heidän miehensä löisi heitä, he lähtisivät ensimmäisestä lyönnistä.

”Mutta ei kukaan parisuhdettaan suurin toivein aloittanut lähde siitä ensimmäisestä lyönnistä eikä ehkä kymmenennestäkään. Syyt ovat moninaiset: pelko, että mies vahingoittaa lapsia, uhria tai itseään, taloudelliset syyt, vaikeus saada asunto, häpeä tai syyllisyyden tunne.”

Jos uhri ei voi palata sairaalasta kotiinsa, hänelle järjestetään turvakotipaikka tai keksitään jokin muu ratkaisu. Jos uhrilla on lapsia, maksusitoumus turvakotipaikkaan on aina myönnetty. Pääkaupunkiseudun turvakotiin on myös aina saatu mahtumaan lapsiperheet. Jos uhri on lapseton, paikan järjestäminen ei ole ollut yhtä varmaa.

Lomake selvittää tilannetta

Kiireisellä päivystyspoliklinikalla hoitajan on vaikea keskittyä pahoinpidellyn potilaan haastatteluun. Pake-lomake auttaa häntä jäsentelemään uhrin haastattelun, ottamaan esille ja

kirjaamaan kaikki pahoinpitelytapauksen selvittelyn kannalta tärkeät asiat.

”Aiemmin pahoinpitelytapauksen käsittely ja kirjaaminen riippui paljolti siitä, kuka henkilökunnasta sattui ottamaan potilaan vastaan ja mitä hän huomasi kysyä. Perheväkivaltakin saattoi jäädä huomiotta. Paken avulla kaikki pahoinpitelyjen uhrin saavat tasavertaisen kohtelun”, Tanja Ekholm toteaa.

Yhteistyökumppanit ovat olleet hyvin tyytyväisiä Pake-lomakkeeseen. Siitä ollaan kiinnostuneita myös Helsingin muissa sairaaloissa ja terveyskeskuksissa. Tanja Ekholm ja Kati Kalaoja korostavat, että lomakkeen kopioiminen ei yksin riitä. Henkilökunta tarvitsee myös koulutusta perheväkivallan huomaamiseen, uhrin kohtaamiseen ja opastamiseen jatkopalveluihin. Lisäksi tarvitaan sujuvaa yhteistyötä eri viranomaisten kanssa. Pake-lomakkeesta on kehittynyt toimintamalli, jota on ryhdytty kutsumaan Malmin malliksi.

Olisi hyvä, jos perheväkivaltaa voitaisiin ehkäistä jo ennen ensimmäistä lyöntiä, mutta viimeistään silloin kun se on johdantanut uhrin fyysiseen pahoinpitelyyn, siihen on puututtava. Malmin mallissa päivystyspoliklinikka on osoittautunut hyväksi paikaksi puuttua perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan.

Merja Moilanen